

Anna Majewska

Inicjatywy podejmowane na rzecz osób długotrwale bezrobotnych i wykluczonych społecznie - w Bytomiu i Zabrze w ramach ekonomii społecznej i Miejskich Ośrodków Pomocy Rodzinie

Studia Politicae Universitatis Silesiensis 9, 326-337

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Anna Majewska

Inicjatywy podejmowane na rzecz osób długotrwale bezrobotnych i wykluczonych społecznie — w Bytomiu i Zabrzu w ramach ekonomii społecznej i Miejskich Ośrodków Pomocy Rodzinie

Abstract: Initiatives taken for the long-term unemployed and socially excluded in Bytom, Zabrze and the social economy and the Urban Family Welfare Centers

The social economy appears in the context of the issues of unemployment and social exclusion. For some time in Poland, we talk about the new trend in social sciences called the social economy, whose main goal is the professional and social reintegration of long-term unemployed and socially excluded.

This article is devoted to initiatives undertaken for the benefit of persons who are long-term unemployed and socially excluded in Bytom, Zabrze with in the social economy and the Urban Family Support Centers. There have been here the exact characteristics of social economy entities operating in Zabrze and Bytom. In addition, attention was paid to system projects and Local Activity Programs, whose executors are Family Support Centers in Zabrze and Bytom. The aim of all these activities is the professional and social reintegration of long-term unemployed, socially excluded or threatened with them. In the article there have been devoted the place of definitional issue of the social economy concept and obstacles in the formation and development of social enterprises. Many respondents had problems with the explanation of what they under stand as the concept of social economy. It was also noted numerous barriers in the formation and development of social enterprises.

Key words: long-term unemployment, social exclusion, professional and social reintegration

Od pewnego czasu można mówić w Polsce o modzie na ekonomię społeczną. Szeroko pojęta przedsiębiorczość społeczna staje się przedmiotem

badania zarówno teoretyków, jak i praktyków. Zainteresowanie ekonomią społeczną pojawia się w kontekście reakcji na problem długotrwałego bezrobocia i wykluczenia społecznego. Działania podejmowane w ramach ekonomii społecznej mają na celu przede wszystkim reintegrację zawodową i społeczną grup defaworyzowanych na otwartym rynku pracy, wskutek czego od dłuższego czasu można obserwować rozwój ekonomii społecznej w województwie śląskim, w całym kraju oraz innych państwach europejskich. Przedsiębiorstwa społeczne tworzą nowe miejsca pracy przyczyniając się tym samym do rozwoju społeczno-gospodarczego wybranych regionów¹, jednak należy pamiętać, że najważniejsza jest tutaj misja społeczna. Człowiek przedkładany jest nad zysk ekonomiczny, najważniejszy jest człowiek, cel społeczny, czyli reintegracja społeczna osób długotrwale bezrobotnych, wykluczonych społecznie oraz zagrożonych wykluczeniem².

Celem przeprowadzonych przeze mnie badań był opis i porównanie inicjatyw podejmowanych przez Ośrodki Pomocy Społecznej i podmioty ekonomii społecznej wobec osób bezrobotnych, wykluczonych społecznie i zagrożonych ekskluzją społeczną z Bytomia i Zabrze. Badania prowadzone zostały w tych miastach, ponieważ charakteryzują się one wysokim poziomem rejestrowanego bezrobocia. Niegdyś podstawową gałęzią gospodarki narodowej w miastach tych był przemysł — w szczególności górnictwo i hutnictwo. Przeprowadzona restrukturyzacja górnictwa i hutnictwa przyczyniła się do likwidacji i redukcji działalności gospodarczej, szczególnie w górnictwie oraz branżach powiązanych z tym sektorem gospodarki. Likwidacja wielu miejsc pracy negatywnie wpłynęła na poziom bezrobocia. Bytom jest miastem o najwyższej stopie bezrobocia w województwie śląskim — 17%, tuż za nim są Świętochłowice — 16%, Piekary Śląskie — 14% oraz Zabrze — 12,9%³. Najważniejsze problemy społeczne w Bytomiu i Zabrzu to: ubóstwo mieszkańców, wysoki poziom rejestrowanego bezrobocia, upadłość wielu zakładów pracy, niski poziom wykształcenia mieszkańców, który w znacznym stopniu utrudnia znalezienie zatrudnienia⁴.

¹ A. Austen-Tynda: *Wstęp*. W: *Ekonomia społeczna. Wybrane problemy i metody ich rozwiązywania*. Red. A. Austen-Tynda. Dąbrowa Górnicza 2009, s. 5.

² B. Kowalczyk: *Ekonomia społeczna w pomocy społecznej w Polsce w walce z wykluczeniem społecznym*. W: *Praca socjalna wobec nowych obszarów wykluczenia społecznego. Modele teoretyczne, potrzeby praktyki*. Red. K. Wódz, S. Pawlas-Czyż. Toruń 2008, s. 34.

³ Dane na podstawie: <http://www.pupbytom.com.pl/index.php?id=604>, 03.04.2010.

⁴ *Program Rewitalizacji Bytomia na lata 2007—2020, Lokalny Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich dla Zabrze na lata 2007—2015 oraz Strategia rozwoju Miasta Zabrze na lata 2005—2015*.

Podmioty ekonomii społecznej w Bytomiu i Zabrze

Zarówno w Bytomiu, jak i w Zabrzu funkcjonują podmioty ekonomii społecznej. W Bytomiu działają 3 takie podmioty: Bytomska Spółdzielnia Socjalna, Spółdzielnia Socjalna „Redhead” oraz pozostający w strukturach Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie Klub Integracji Społecznej. Aktywne na terenie miasta spółdzielnie są małymi podmiotami ekonomii społecznej i zatrudniają od 4 do 6 osób. Branża, w jakiej działają omawiane podmioty, to tak zwana mała poligrafia. Bytomska Spółdzielnia Socjalna poza usługami poligraficznymi oferuje również: sprzątanie — czyszczenie piwnic i strychów wraz z wywozem odpadów, sprzątanie mieszkań i biur, mycie ciśnieniowe elewacji, usługi budowlane; remonty — tynkowanie, gipsowanie, malowanie, piaskowanie elewacji, układanie paneli, udrażnianie kanalizacji; organizacja kursów, szkoleń — wynajem sali na około 25 osób, obsługa organizacyjna i cateringowa, obsługa techniczna i medialna.

Na terenie Zabrza funkcjonują 2 podmioty ekonomii społecznej: Zakład Aktywności Zawodowej Fundacji „Nadzieja — Dzieci” (w którego skład wchodzi: Zakład Poligraficzny, Zakład Krawiecki i Zakład Introligatorski) oraz Klub Integracji Społecznej działający w strukturach Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie.

Pracownicy spółdzielni socjalnych i Zakładu Aktywności Zawodowej to osoby w wieku produkcyjnym, przeważnie z wykształceniem zasadniczym zawodowym i średnim, co więcej osoby te w większości były długotrwale bezrobotne, zanim podjęły zatrudnienie w obecnym miejscu pracy. Pracownikami wspomnianych tu podmiotów ekonomii społecznej częściej są mężczyźni niż kobiety.

Przesłanką decydującą o podjęciu zatrudnienia w podmiocie ekonomii społecznej był przede wszystkim brak innych możliwości, brak ofert pracy zgodnych z posiadanym wykształceniem i kwalifikacjami zawodowymi. W szczególnie trudnej sytuacji są osoby niepełnosprawne. Pracodawcy bardzo często boją się zatrudniać takie osoby, w związku z czym jest niewiele ofert na lokalnych rynkach pracy. Zakład Aktywności Zawodowej w Zabrzu jest miejscem zatrudnienia dla wielu osób niepełnosprawnych, które na otwartym rynku pracy miałyby duże problemy ze znalezieniem i utrzymaniem zatrudnienia. Spółdzielcy zdecydowali się założyć spółdzielnię, w której pracują, przede wszystkim z powodu braku ofert pracy czy też z potrzeby rozwoju zawodowego, osobowościowego, wyjścia z kręgu osób wykluczonych.

W tym miejscu należy powiedzieć, że przedsiębiorstwa społeczne są miejscem reintegracji społecznej i zawodowej osób pozostających przez

dłuższy czas bez zatrudnienia, wykluczonych społecznie i zagrożonych ekskluzją społeczną. Osoby niegdyś długotrwale bezrobotne dzięki pracy w przedsiębiorstwach społecznych integrują się ze środowiskiem społecznym, środowiskiem lokalnym, miejscem pracy, nabywają nowe umiejętności zawodowe i społeczne, których nie posiadały wcześniej, czy też odbudowują, doskonala posiadane już umiejętności. Zdobyte umiejętności społeczne, takie jak: umiejętność pracy w zespole, szeroko pojęta komunikacja interpersonalna, umiejętność organizacji czasu, dnia oraz doświadczenie zawodowe mogą wykorzystać do poszukiwania zatrudnienia na otwartym rynku pracy.

Współpraca bytomskich i zabrzańskich podmiotów ekonomii społecznej z samorządem i organizacjami pozarządowymi

Dla prawidłowego funkcjonowania i dalszego rozwoju przedsiębiorstw społecznych nie bez znaczenia jest współpraca z sektorem publicznym, władzami samorządowymi oraz organizacjami pozarządowymi. Na podstawie materiału i informacji pozyskanych w trakcie badań można stwierdzić, że biorące udział w badaniach podmioty ekonomii społecznej z terenu Bytomia i Zabrze nie współpracują z samorządem. Nie nawiązały one współpracy między innymi z Urzędem Miejskim ani z Miejskim Ośrodkiem Pomocy Rodzinie, którego klientami były i są nadal osoby pracujące w podmiotach ekonomii społecznej. Liderzy spółdzielni socjalnych wypowiadają się negatywnie o barku współpracy z samorządem, wskazują na niechęć samorządowców do współpracy z przedsiębiorstwami społecznymi.

Powiatowy Urząd Pracy w większym stopniu niż przedsiębiorstwa społeczne stawia sobie za cel aktywizację zawodową osób bezrobotnych w szczególności osób długotrwale pozostających bez zatrudnienia. Przekładać to się powinno na podejmowanie wspólnych działań przez Powiatowe Urzędy Pracy i podmioty ekonomii społecznej w celu aktywizacji zawodowej i reintegracji społecznej osób długotrwale bezrobotnych i wykluczonych społecznie. Niestety, spośród biorących udział w badaniach podmiotów ekonomii społecznej z Bytomia i Zabrze tylko Spółdzielnia Socjalna „Redhead” z Bytomia deklaruje stałą współpracę w kwestiach merytorycznych z Powiatowym Urzędem Pracy w Bytomiu. Zakład Aktywności Zawodowej Fundacji „Nadzieja — Dzieci” w Zabrzu z Powiatowym Urzędem Pracy w Zabrzu współpracował tylko na samym początku swej działalności podczas rekrutacji pracowników.

Bytomska Spółdzielnia Socjalna i Spółdzielnia Socjalna „Redhead” współpracują z Ośrodkiem Wspierania Spółdzielczości Socjalnej przy Powiatowym Urzędzie Pracy w Rudzie Śląskiej. Prezes Bytomskiej Spółdzielni Socjalnej oraz liderzy Spółdzielni Socjalnej „Redhead” cenią sobie współpracę z rudzkim ośrodkiem.

Mimo braku współpracy z władzami samorządowymi zarówno Bytomska Spółdzielnia Socjalna, jak i Spółdzielnia Socjalna „Redhead” współpracują z organizacjami pozarządowymi. Spółdzielnia Socjalna „Redhead” współpracuje z Fundacją Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych oraz Fundacją Pomocy Wzajemnej „Barka” w Poznaniu. Ponadto Spółdzielnia ta bierze udział w akcji „Masz głos — masz wybór” prowadzonej przez Fundację „Batory”. Bytomska Spółdzielnia Socjalna współpracuje tylko i wyłącznie z jedną organizacją pozarządową — ze Stowarzyszeniem „Porozumienie dla Bytomia”. Niepokojący jest fakt, że bytomskie spółdzielnie socjalne nie współpracują z sobą. Współpraca między nimi przyniosłaby wiele dobrego zarówno im samym, jak i środowisku lokalnemu, na przykład promowanie na szerszą skalę spółdzielczości socjalnej i ekonomii społecznej na terenie Bytomia, nawiązanie współpracy z samorządem oraz promowanie bytomskiej spółdzielczości na tle innych miast czy województw.

Zakład Aktywności Zawodowej Fundacji „Nadzieja — Dzieci” w Zabrzu współpracuje z Państwowym Funduszem Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Warsztatami Terapii Zajęciowej z Zabrze i Gliwic oraz z Caritasem.

Znajomość pojęcia „ekonomia społeczna”

Zajmując się tematyką ekonomii społecznej, warto zadać sobie pytanie: Czym ona właściwie jest, jak ją można definiować? Respondenci proszeni byli o określenie, co rozumieją pod pojęciem „ekonomia społeczna” oraz wskazanie podmiotów ekonomii społecznej działających w ich miejscu zamieszkania. Spośród wszystkich biorących udział w badaniu pracowników podmiotów ekonomii społecznej oraz uczestników zajęć organizowanych w Klubie Integracji Społecznej w Zabrzu o pojęciu „ekonomia społeczna” słyszało zaledwie 27,5% badanych (por. tab. 1). Osoby te w zdecydowanej większości są pracownikami spółdzielni socjalnych.

Przedstawione dane sugerują, że osoby, które są grupą docelową działań podejmowanych w ramach ekonomii społecznej, nie wiedzą o jej istnieniu. Przyczyną tego stanu rzeczy może być między innymi brak właściwej promocji idei ekonomii społecznej w środowiskach osób długotrwale bezrobotnych, zagrożonych wykluczeniem społecznym lub już wykluczonych.

Tabela 1

Znajomość pojęcia „ekonomia społeczna”
wśród badanych pracowników bytomskich
i zabrzańskich podmiotów ekonomii społecznej

Czy Pan/Pani słyszał/słyszała o pojęciu „ekonomia społeczna”?	N	Procent
Bytomska Spółdzielnia Socjalna		
Tak	5	83,3
Nie	1	16,7
Spółdzielnia Socjalna „Redhead” w Bytomiu		
Tak	4	100,0
Nie	—	—
Zakład Aktywności Zawodowej Fundacji „Nadzieja Dzieci” w Zabrzu		
Tak	10	25,0
Nie	30	75,0
Klub Integracji Społecznej w Zabrzu		
Tak	3	10,0
Nie	27	90,0

Źródło: Badania własne

Podanie definicji ekonomii społecznej przysporzyło wielu trudności pracownikom podmiotów ekonomii społecznej, liderom spółdzielni socjalnych, kierownikom oddziałów Klubu Integracji Społecznej czy też przedstawicielom Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Bytomiu i Zabrzu. Taki stan rzeczy w dużej mierze wynikać może z braku jednoznacznej, precyzyjnej definicji ekonomii społecznej oraz określenia, jakiego rodzaju organizacje czy instytucje zalicza się do podmiotów ekonomii społecznej. Liderzy spółdzielni socjalnych ekonomię społeczną określali w następujący sposób: „gospodarka społeczna prowadzona dla i przez wykluczonych. Jej celem jest reintegracja zawodowa i społeczna osób wykluczonych społecznie”⁵. W definicjach podawanych przez osoby biorące udział w badaniu główny nacisk jest kładziony na prospołeczny charakter podejmowanych działań na rzecz osób długotrwale bezrobotnych, wykluczonych społecznie lub zagrożonych ekskluzją społeczną.

Respondenci definiując ekonomię społeczną, podali również wiele błędnych definicji na przykład „zarządzanie zasobami ludzkimi”, „uważam, że

⁵ Wypowiedź udzielona przez prezes Bytomskiej Spółdzielni Socjalnej Laurę Klekocką podczas wywiadu w dniu 12.03.2010.

słowo ekonomia społeczna to inaczej mówiąc jest gospodarka”, „ekonomia znaczy gospodarka, ale czy społeczna to trudno zdefiniować chyba nie te czasy”⁶. Wszystkie przytoczone definicje pokazują, jak bardzo różnie można pojmować ekonomię społeczną. Powinno to skłaniać do podjęcia działań mających na celu wypracowanie jednolitej, precyzyjnej definicji ekonomii społecznej w ramach polskiego modelu ekonomii społecznej.

Tabela 2

Znajomość podmiotów ekonomii społecznej wśród ankietowanych

Czy w Pana/Pani miejscu zamieszkania istnieją podmioty (organizacje) ekonomii społecznej?	N	Procent
Bytomska Spółdzielnia Socjalna		
Tak	3	50
Nie	1	16,7
Nie wiem	2	33,3
Spółdzielnia Socjalna „Redhead” w Bytomiu		
Tak	4	100
Nie	—	—
Nie wiem	—	—
Zakład Aktywności Zawodowej Fundacji „Nadzieja Dzieci” w Zabrze		
Tak	4	10
Nie	6	15
Nie wiem	30	75
Klub Integracji Społecznej w Zabrze		
Tak	—	—
Nie	10	33,3
Nie wiem	20	66,7

Źródło: Badania własne

Spore grono ankietowanych z wyłączeniem pracowników Spółdzielni Socjalnej „Redhead” w Bytomiu, mimo że słyszało o pojęciu „ekonomia społeczna”, nie jest w stanie wskazać na podmioty ekonomii społecznej działające w ich miejscu zamieszkania. Obrazują to dane zawarte w tabeli 2.

⁶ Cytowane wypowiedzi z zachowaniem oryginalnej pisowni pochodzą z kwestionariusza ankiety użytego do badań własnych.

Osoby pracujące w przedsiębiorstwach społecznych w większości przypadków nie wiedzą, że ich miejsce pracy zaliczane jest do podmiotów ekonomii społecznej. Niepokojący jest fakt, że osoby pracujące w spółdzielni socjalnej nie wiedzą, czy w ich miejscu zamieszkania funkcjonują podmioty ekonomii społecznej. Uważam, że ten stan rzeczy spowodowany jest brakiem szeroko pojętej kampanii informacyjnej, propagującej ekonomię społeczną wśród środowisk osób wykluczonych społecznie, grup defaworyzowanych na rynku pracy.

Podsumowując rozważania dotyczące znajomości pojęcia „ekonomia społeczna”, można powiedzieć, że część respondentów, która słyszała o ekonomii społecznej, nie jest w stanie podać jej definicji ani wskazać na przedsiębiorstwa społeczne działające w miejscu zamieszkania badanych osób. Respondenci, którzy podali definicję ekonomii społecznej, zwracają uwagę na jej społeczny wymiar. Potrafią określić grupy, do których w pierwszej kolejności adresowane są inicjatywy podejmowane w ramach ekonomii społecznej.

Bariery w powstawaniu, funkcjonowaniu i rozwoju podmiotów ekonomii społecznej

Na podstawie literatury przedmiotu oraz wyników badań własnych przeprowadzonych w bytomskich i zabrzańskich podmiotach ekonomii społecznej można wskazać na następujące bariery w powstawaniu, funkcjonowaniu i dalszym rozwoju przedsiębiorstw społecznych:

- brak funduszy początkowych;
- pozyskanie odpowiedniego lokalu na siedzibę podmiotu ekonomii społecznej;
- brak współpracy z władzami samorządowymi (brak wsparcia ze strony samorządu);
- zbyt długi czas rejestracji podmiotu ekonomii społecznej;
- skomplikowane, zbiurokratyzowane procedury konkursowe dotyczące przyznawania grantów (środków unijnych);
- trudności z wejściem na rynek z własnymi produktami/usługami — duża konkurencja;
- brak dostatecznej wiedzy i informacji — podmioty ekonomii społecznej nie posiadają wystarczającej wiedzy o warunkach i formach finansowania działalności.

Mimo wskazanych trudności związanych z powstaniem i dalszym funkcjonowaniem podmiotów ekonomii społecznej od kilku lat na terenie woje-

wództwa śląskiego i kraju zaobserwować można ożywienie tej formy działalności.

Omawiając podmioty ekonomii społecznej, warto powiedzieć, że praca w nich może pomóc osobie długotrwale bezrobotnej, wykluczonej społecznie powrócić na otwarty rynek pracy. Wiele osób podejmując zatrudnienie w przedsiębiorstwie społecznym, nabyło nowych umiejętności. Wypowiedzi udzielone przez rozmówców podczas wywiadów potwierdzają tezę, że ekonomia społeczna sprzyja reintegracji zawodowej i społecznej osób długotrwale bezrobotnych, wykluczonych społecznie lub nim zagrożonych. „[...] Nie tylko sprzyja, ale i rozwija człowieka! Kształci w człowieku ludzkie odruchy. Człowiek robi coś nie tylko dla siebie, ale i dla innych, jest komuś potrzeby! [...]”⁷. „Osoby niepełnosprawne dzięki pracy w Zakładzie Aktywności Zawodowej integrują się ze środowiskiem, miejscem pracy. Zatrudnienie jest dla tych osób nie tylko satysfakcją, ale możliwością zdobycia niezbędnego wykształcenia do konkurencji z innymi na otwartym rynku pracy”⁸.

Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie wobec problemu bezrobocia i wykluczenia społecznego w Bytomiu i Zabrzu

Przyczyną przyznania pomocy przez Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Bytomiu i Zabrzu są między innymi: ubóstwo i bezrobocie. Te dwa problemy społeczne na przestrzeni ostatnich lat są najczęstszym powodem przyznania pomocy przez Ośrodek. Liczba rodzin, którym została przyznana pomoc przez Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie z powodu ubóstwa i bezrobocia w 2009 roku w Bytomiu jest prawie dwukrotnie wyższa niż w Zabrzu (Bytom: bezrobocie — 4 193 rodzin, ubóstwo — 5 418 rodzin, Zabrze: bezrobocie — 2 862 rodzin, ubóstwo — 2 679 rodzin)⁹. Łączy to się między innymi z tym, że stopa bezrobocia w Bytomiu na koniec grudnia 2009 roku wynosiła 16,7% i była najwyższa w całym województwie śląskim.

Na podstawie zgromadzonego w trakcie badań materiału można stwierdzić, że zarówno w Bytomiu, jak i w Zabrzu klientami Miejskiego Ośrodka

⁷ Cytowane wypowiedzi z zachowaniem oryginalnej pisowni pochodzą z kwestionariusza ankiety użytego do badań własnych.

⁸ Wypowiedź udzielona przez kierownika Zakładu Aktywności Zawodowej Zbigniewa Nowakowskiego podczas wywiadu w dniu 09.02.2010.

⁹ Opracowanie własne na podstawie danych z Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Bytomiu oraz Zabrzu.

Pomocy Rodzinie częściej są kobiety niż mężczyźni. Są to osoby w wieku produkcyjnym, długotrwale bezrobotne z niskimi kwalifikacjami zawodowymi i poziomem wykształcenia — najczęściej jest to wykształcenie podstawowe, co w znacznym stopniu utrudnia tym osobom znalezienie a następnie podjęcie zatrudnienia na otwartym rynku pracy. Osoby te przychodząc do Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie przejawiają bardzo różne postawy. „Wszystkie postawy, jakie tylko są. Bezradność, roszczeniowość, nadzieje często wygórowane, nierealistyczne, nadzieje ponad indywidualne możliwości jednostki, optymizm. [...]”¹⁰. „[...] Chcą znaleźć i podjąć zatrudnienie jednak z uwagi na posiadane kwalifikacje i umiejętności mają trudności ze znalezieniem go. Osoby te mają zbyt niskie wykształcenie, podstawowe, brak kwalifikacji i doświadczenia zawodowego”¹¹. Wśród klientów Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Bytomiu i Zabrze jest grupa osób uzależnionych od pomocy Ośrodka, szczególnie od pomocy finansowej.

Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Bytomiu oraz Zabrze od 2008 roku realizują projekt systemowy. W przypadku ośrodka w Bytomiu jest to Systemowy Projekt Aktywizacji (SPA), a jeśli chodzi o Ośrodek w Zabrze — „Reintegracja, Aktywność, Praca. Program na rzecz integracji społeczno-zawodowej w Gminie Zabrze”. Projekty te współfinansowane są z Europejskiego Funduszu Społecznego. Celem omawianych projektów jest przede wszystkim reintegracja zawodowa i społeczna osób długotrwale bezrobotnych, wykluczonych społecznie bądź zagrożonych wykluczeniem. Beneficjentami realizowanych projektów systemowych pozostają osoby, które: są w wieku produkcyjnym, nie pracują, korzystają ze świadczeń Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Bytomiu lub Zabrze, nie korzystają ze wsparcia w innych działaniach realizowanych w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

W ramach przywołanych tu projektów systemowych realizowane są Programy Aktywności Lokalnej. W Bytomiu Program obejmuje dwie dzielnice: Bobrek i Rozbark, od dłuższego czasu wśród mieszkańców, pracowników instytucji pomocowych czy też samorządowców mają one złą sławę. Bobrek i Rozbark to dzielnice dotknięte licznymi problemami społecznymi, najpoważniejszymi są bezrobocie, ubóstwo i w konsekwencji tego wykluczenie społeczne. W Zabrze Program Aktywności Lokalnej realizowany jest w dzielnicy Biskupice. Wybrano tę dzielnicę, ponieważ jest ona „dzielnicą specyficzną: oddaloną od centrum, z dużą liczbą napływowych mieszkańców, którzy mają małe poczucie przynależności i odpowiedzialności za nią.

¹⁰ Wypowiedź udzielona przez kierownika Klubu Integracji Społecznej Barbarę Ender podczas wywiadu w dniu 23.03.2010.

¹¹ Wypowiedź udzielona przez kierownika Działu Pomocy Środowiskowej Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Zabrze Iwonę Miechowian podczas wywiadu w dniu 11.03.2010.

Wciąż mieszkają tu osoby długotrwale bezrobotne, zagrożone wykluczeniem społecznym, borykające się z problemami¹².

W strukturach Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie funkcjonują filie Klubu Integracji Społecznej w Bytomiu i Zabrze. Klub Integracji Społecznej w Bytomiu został powołany 1 marca 2009 roku. Działa w następujących obszarach: prace społecznie użyteczne, zajęcia szkoleniowo-edukacyjne dla bezrobotnych mieszkańców Bytomia, poradnictwo prawne dla osób, które mają trudności w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych, realizacja projektu Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej — „Prace społecznie użyteczne oraz roboty publiczne na rzecz budownictwa socjalnego — zwiększenie gminnego zasobu lokali socjalnych”.

Klub Integracji Społecznej w Zabrze rozpoczął swoją działalność w maju 2008 roku. Zajęcia organizowane w zabrzańskim Klubie Integracji Społecznej składają się z dwóch etapów. Etap pierwszy obejmuje zajęcia warsztatowe w Klubie. Odbywają się one w grupach kilkuosobowych. Dla każdego uczestnika jest to cykl 16 godzin spotkań warsztatowych. W trakcie zajęć każdy z uczestników ma możliwość skorzystania z porady psychologa, doradcy zawodowego, pracownika socjalnego oraz prawnika. Podczas zajęć z doradcą zawodowym każda osoba opracowuje swoje dokumenty aplikacyjne oraz zdobywa podstawowe informacje o rynku pracy — w tym o efektywnych metodach poszukiwania zatrudnienia. Drugi etap uczestnictwa w Klubie Integracji Społecznej obejmuje możliwość odbycia kursu zawodowego lub podniesienia poziomu wykształcenia. Uzupełnieniem zajęć w Klubie są różne formy spędzania wolnego czasu, na przykład zajęcia sportowe, rekreacyjne, wycieczki połączone z treningiem komunikacji interpersonalnej i umiejętności społecznych.

Konkludując, głównym powodem przyznania pomocy przez Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Bytomiu i Zabrze w ostatnich latach były ubóstwo i bezrobocie. Ośrodki te od 2008 roku realizują te same inicjatywy na rzecz osób długotrwale bezrobotnych i wykluczonych społecznie: Projekt Systemowy, Program Aktywności Lokalnej, Klub Integracji Społecznej. Przedsięwzięcia te nieznacznie różnią się między sobą na przykład tematyką i liczbą zajęć warsztatowo-edukacyjnych organizowanych w Klubie Integracji Społecznej, działaniami w ramach realizacji Programu Aktywności Lokalnej, liczbą uczestników itp. Pomimo tych niewielkich różnic cel jest ten sam — reintegracja zawodowa i społeczna osób długotrwale bezrobotnych i wykluczonych społecznie lub zagrożonych ekskluzją społeczną.

Kończąc rozważania dotyczące inicjatyw podejmowanych na rzecz osób długotrwale bezrobotnych i wykluczonych społecznie, raz jeszcze warto przypomnieć, że celem szeroko pojętej ekonomii społecznej i działań podej-

¹² <http://zabrze.naszemiasto.pl/wydarzenia/975198.html>, 18.04.2010.

mowanych przez Ośrodki Pomocy Społecznej jest integracja zawodowa i społeczna tych osób. Pomimo wspólnego celu instytucje te nie współpracują z sobą¹³.

¹³ Wszystkie informacje dotyczące ogólnej charakterystyki Bytomia i Zabrze, działalności podmiotów ekonomii społecznej oraz działań podejmowanych na rzecz osób długotrwale bezrobotnych i wykluczonych społecznie przez Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Bytomiu i Zabrzu przytoczone zostały na podstawie wyników badań własnych zamieszczonych w: A. Majewska: *Ekonomia społeczna i Ośrodki Pomocy Społecznej wobec problemu bezrobocia i wykluczenia społecznego na przykładzie Bytomia i Zabrze* [praca magisterska przygotowana pod kierunkiem prof. dr hab. K. Wódz, UŚ, Wydział Nauk Społecznych, Instytut Socjologii, Katowice 2010].